

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No7

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 448 sahifa.
E'lon qilishga 2025-yil 1-iyulda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Suv tarkibining wireless waterlight qurilmasi ishlashiga ta'siri va iqtisodiy samaradorligini matematik model asosida tahlil qilish.....	14
Kungiratbay Sharipov, Ma'ruf Nurmanov	
O'zbekistonda aholi ish bilan bandligini oshirishda davlatning roli	20
Juraqulov Baxrimurod Ilxomovich	
BIM texnologiyasi: zamonaviy qurilish sohasida samaradorlik va shaffoflik omili	26
Usmonov F.B., Rajabova A.Sh.	
Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida marketing faoliyati samaradorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish	31
Yuldashov Isomiddin Sidiqov	
Korxonada iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda diversifikatsiya strategiyasining roli.....	35
Alimatova Shoxsanam Abdumalik qizi	
Модели совместного развития человеческого капитала и искусственного интеллекта в цифровую эпоху	40
Явкачев Шохзод Зайниддин углы	
Navigating sustainable development: management challenges and solutions in the oil and gas sector	49
Kudratkhodjaeva Ziyoda Kamol kizi	
Banklarda moliyaviy barqarorlikning nazariy asoslari.....	56
Djalilov G'ayrat Qaxramanovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda turizm industriyasidan foydalanishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	66
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich	
O'zbekistonda barqaror davlat qarzi siyosatini shakllantirishning ustuvor yo'nalishlari	71
Sayfutdinov Xasanboy Dilshodovich	
Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане.....	76
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
Economic analysis and development strategy of the composites market in the regions of Uzbekistan	81
S.S.Sidiqov, A.A.G'ulomov, B.R.Tillayeva	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mustaqillikning kutilayotgan istiqbollari va hozirgi natijalari.....	88
Muxamedov Ravshan Zafarovich	
Elektron tijoratni soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	93
Homidov Baxtiyor Rahimberdiyevich	
Investitsion jozibadorlik konsepsiyasi va uning strategik ahamiyati.....	99
Otaboyev Axmed Maxsudbek o'g'li	
Beomeditsina signallarini xaar veyvletlari va bo'lak veyvletlari yordamida raqamli ishlash	105
Uraqov Shokir Ulashovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning ahamiyati, tartibi va takomillashtirish yo'llari.....	112
Istamova Sojida Kaxarovna	
The role of all kinds of transports (road, rail, air, and water) in the modern enhancement of tourism logistics in Uzbekistan	117
Egamberdiyeva Yulduz, Turdiyeva Maftuna	
Sanoat korxonalarida kapitalarini samaradorligini oshirishning baholashning zamonaviy usullarining xususiyatlarida nazariy va amaliy farovonlik sari	126
Muradov Botir Xayat	
Инструменты планирования урбанизации: методика анализа планового распределения средств в программе «обод махалля» на основе балльной оценки	136
Салимова Юлдуз Исаковна	
Socio-economic aspects and contemporary theories of higher education finance	141
Karlibaeva Gulshat	

Transformatsiya jarayonida innovatsion bank xizmatlarini rivojlantirish yo'llari.....	147
Absamatov Anvar Ergashovich	
Перспективы цифрового развития сектора материального производства.....	153
С. И. Протасеня, Г. Ж. Аллаева	
«Sustainable logistics practices. Minimizing carbon emissions in global supply chains»	161
Suleymonova Ezoza, Alimova Bonu	
Analyzing the need for Tourism logistics development in Uzbekistan	169
Nigmatova Malika	
Management strategies for sustainable tourism development in emerging destinations (a case study of Samarkand, Issyk-kul, and Khiva).....	177
Sabina Uroкова	
Qashqadaryo viloyatida turizm sohasini strategik rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari va ularning qo'llanilishi.....	184
Daminova Barno Esanovna	
Опыт турции в управлении миграционными кризисами	189
Бегматов Хусанбек	
Bulutli texnologiyalar orqali korxonalar buxgalteriya tizimini raqamlashtirish va samaradorlikka erishish.....	193
Soibov Nozimbek Faxriddin o'g'li	
Barqaror rivojlanish doirasida jismoniy shaxslarni kreditlash tizimini isloh qilishning institutsonal asoslari.....	197
Xalekeyeva Zoya Pirniyazovna, Akmal Abdurahmonov Nurmamatovich	
Moliyaviy outsorsing xizmatlari bozori rivojlanishini takomillashtirishning swot tahliliga asoslangan innovatsion mexanizmlari	202
San'atbek Komilovich Salayev, Umidbek Komiljanovich Babajanov	
Transformatsiya jarayonlari sharoitida iqtisodiyot tizimi faoliyati va prognozlashning nazariy asoslari	214
Alimov Fazliddin Xalimovich	
Пути совершенствования подхода к финансированию проектов, реализуемых на принципах промышленной кооперации.....	220
Котов В.А., Шадиева Д.Х.	
Yuksalish salohiyatini yuksaltirishda boshqaruv xodimlari qobiliyatidan foydalanish masalalar	225
Ayubxon Qutbiddinov Bosit o'g'li	
Bank xizmatlari ommabopligini oshirish yo'llari.....	228
Kasimova Muxlisa Anvar qizi	
Chemical industry in Uzbekistan: challenges and development	235
Kudaynazarova Dilnaz Koshkarbaevna	
Samarqand viloyatida tabiiy turistik resurslardan samarali foydalanish usullarini takomillashtirish orqali bandligini oshirish imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Muhriddin Musoqul o'g'li	
Globalashuv sharoitida ekologik xavflarni kamaytirishda yashil iqtisodiyotning ahamiyati.....	246
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna	
Qibray tumanining 2021–2023-yillarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish holati.....	249
Siddikov Alisher Ismoilovich	
Davlat xaridlari tizimida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish: xalqaro tajribalar tahlili	253
Majidov Nizom Baxramovich	
Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi.....	259
Ermatov Nosir Tohirovich	
Aholi farovonligi darajasiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlarni ekonometrik baholash	265
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Allamurodova Zuxra Alibekovna	
Сектор услуг как стратегический фактор структурной трансформации экономики Узбекистана.....	272
Кадыров Абдурашид Маджидович, Ахмедиева Алия Тохтаровна	
O'zbekistonda valyuta kursini shakllanish holati prognozlari.....	280
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	

Проблемы бухгалтерского учета в условиях цифровизации экономики.....	288
Абдуллаев Абдурауф	
Raqamli texnologiyalar sharoitida xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish strategiyalari.....	299
Kuldoshev Lazizjon Sharifovich	
Davlat boshqaruvi organlarining strategik rejalarini ishlab chiqish bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	303
Dilshod Pulatov, Xamidaxon Akbarova, Dildora Mirzaeva	
Tijorat banklarining moliyaviy xavfsizligi ta'minlash	310
Mamatov Sardor Axmatjonovich, Mavlanov Nuriddin Boyqobilovich, Sattarov Nodirjon Absalomovich	
Ziyorat turizmini rivojlantirishda halol standartlarini qo'llashning nazariy, uslubiy va konseptual asoslari	315
Azizova Saodat Xabibulloyevna	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirish bo'yicha yevropa tajribasi.....	320
Karlibaeva Gulshat	
Iqtisodiy konsentratsiyalarning sog'lom raqobat muhitiga ta'siri	325
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Logistika axborot tizimlarini texnologik jarayonlarga joriy etish.....	330
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
Принципы перехода к «Зелёной экономике» в Республике Узбекистан.....	336
Хамракулова Сусанна Тотуховна	
Kichik biznesni rivojlantirish iqtisodiy ko'rsatkichlarini prognozlash modellarini qo'llash	340
Ibragimova Gulchexra Toxirovna	
Raqamli ta'lim sharoitida liderlikning yangi qirralari	357
Oqmullaev Ravshan Raximjon o'g'li, Xodjieva Durdona Abdurasulovna	
Методология развития экологического менеджмента в промышленном хозяйстве выбросы в атмосферный воздух на горнодобывающих и металлургических предприятиях.....	361
Muradov Botir Xayat	
Strategik budjetlashtirish tizimining natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish tizimi bilan bog'liqligi, xalqaro tajriba va O'zbekiston uchun tavsiyalar	370
Xushmurotov Zoyir Bektemirovich	
Cultural branding and the entry of traditional products into the international market.....	374
Zebiniso Ganiyeva	
Farovonlikni baholash bo'yicha ilg'or xorijiy nazariy yondashuvlar	379
Norqobilov Nusratilla Norsaitovich	
O'zbekistonda hududlarini turizm salohiyatini innovatsion yondashuv asosida baholash	384
Umirova Dilnoza Safarovna	
Tourism education for sustainability: curriculum development in universities of Uzbekistan	393
Temirova Durdona, Yorqulov Muhammadmurod	
The contribution of small enterprises and private entrepreneurs to job creation in the labor market.....	399
Juraboev Haliljon	
Iqtisodiy o'sish sharoitida transport infratuzilmasi holati va uni rivojlantirish yo'llari.....	404
Haydarov Jahongir Aktamovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishni strategik boshqarishning nazariy asoslari va xorijiy tajribalar	410
Quvondiqov Farrux Ibragimovich	
Tijorat banklarida iqtisodiy samaradorlikni axborot texnologiyalar orqali rivojlantirish istiqbollari.....	418
Dadenova Gulxan Kenesbaevna	
Механизмы совершенствования процедур выявления и анализа недостоверной финансовой отчетности в условиях учетной практики Узбекистана	422
Намозов Жасурбек Кувадович	
Влияние цифровых инструментов управления финансами на эффективность использования финансовых ресурсов	428
Хазираткулов Собиржон	

На пути к промышленному росту: опыт развивающихся стран.....	435
Матлюбов Хуршид Жамшидович	
Yoshlarning moliyaviy mustaqilligiga erishishida aksiyalar bozorining oʻrni va imkoniyatlari.....	443
Oʻraqov Bekzodbek Abdurayxon oʻgʻli	

xizmatlari va ommaviy axborot vositalarida moliyaviy mavzularning keng yoritilishi yoshlarda investitsiyaga bo'lgan qiziqishni orttirib bormoqda.

Yoshlarning aksiyalar bozoriga kirib kelishi, bir tomondan, ularning daromad manbalarini ko'paytirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash imkonini bersa, boshqa tomondan, bu jarayon xavf-xatarlarni boshqarish, analitik fikrlash, moliyaviy rejani tuzish kabi ko'nikmalarni shakllantiradi. Biroq aksiyalar bozorida ishtirok etish samaradorligi yoshlarning moliyaviy savodxonligi, axborotga bo'lgan kirish imkoniyati va strategik qaror qabul qilish salohiyatiga bevosita bog'liqdir.

Ushbu maqolada yoshlarning moliyaviy mustaqilligiga erishishida aksiyalar bozorining tutgan o'rnini tahlil qilinadi. Xususan, bozorning mavjud imkoniyatlari, ushbu imkoniyatlardan foydalanishda uchraydigan muammolar, xavf-xatarlar va ularni bartaraf etish mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — O'zbekiston sharoitida aksiyalar bozorining yoshlar uchun qanchalik real va samarali moliyaviy vosita ekanini aniqlash hamda bu yo'nalishda mavjud bo'lgan siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy omillarni tahlil qilishdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Moliyaviy mustaqillikni shakllantirishda aksiyalar bozori yoshlar uchun muhim investitsiya maydoniga aylanib borayotgani so'nggi yillarda qator iqtisodchilar va moliyaviy tahlilchilar tomonidan o'rganilgan. Yoshlarning aksiyalar bozorida ishtirok etishi ularning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish, aktiv daromadlardan passiv daromad manbalariga o'tish hamda moliyaviy rejalashtirish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Jahon banki mutaxassisi Asli Demirgüç-Kunt moliyaviy xizmatlardan foydalanish bo'yicha global tahlilida yoshlar orasida investitsiyaviy faollik darajasi past bo'lishining asosiy sabablari sifatida moliyaviy savodxonlikning yetishmasligi, ishonch omili va texnologik vositalarga nisbatan qiyosiy cheklovlarni ko'rsatgan. Unga ko'ra, yoshlar orasida aksiyalar bozoriga kirish imkoniyati mavjud bo'lsa-da, bu jarayonni faollashtirish uchun moliyaviy inklyuzivlikni oshirish zarur.

OECD tomonidan tayyorlangan "Financial Literacy and Inclusion" hisobotida aksiyalar bozorida ishtirok etuvchi yoshlarning moliyaviy savodxonlik darajasi yuqori bo'lishi moliyaviy barqarorlik va uzoq muddatli investitsiya strategiyalarini shakllantirishda asosiy omil ekani ta'kidlangan. Ayniqsa, Yevropa mamlakatlari tajribasida o'quv dasturlariga moliyaviy savodxonlikni integratsiya qilish orqali yoshlar investitsion qarorlar qabul qilishga tayyor holatga keltirilmoqda.

Xalqaro investitsiya institutining yetakchi tadqiqotchisi Burton Malkiel o'zining "A Random Walk Down Wall Street" asarida aksiyalar bozoriga kirish uchun yoshlar erta yoshdan boshlab sarmoya madaniyatini egallashi lozimligini, diversifikatsiya va uzoq muddatli yondashuv ularning moliyaviy mustaqilligiga olib borishini asoslagan. Malkiel yoshlar uchun indeks fondlariga sarmoya kiritishni moliyaviy xavflarni kamaytirish va passiv daromad yaratishning optimal usuli deb baholaydi.

O'zbekiston sharoitida ham bu boradagi ilmiy izlanishlar kuchaymoqda. T. Tursunov va N. Karimov tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda yoshlarning aksiyalar bozoriga kirishida axborotga bo'lgan yetarli kirish imkoniyati, ishonchli moliyaviy muhit, va davlat tomonidan moliyaviy savodxonlik dasturlarining yo'lga qo'yilishi asosiy shart sifatida ko'rsatilgan. Tadqiqotchilar O'zbekistonda aksiyalar bozorining nisbatan yangi rivojlanayotgan segment bo'lishiga qaramasdan, yoshlar orasida raqamli texnologiyalardan foydalanish ko'nikmalari yuqori bo'lgani bois, ularni bozorga jalb etish imkoniyatlari keng ekanini alohida ta'kidlagan.

Shuningdek, iqtisodchi R. Shiller tomonidan ilgari surilgan "Behavioral Finance" nazariyasiga muvofiq, investorlarning psixologik holati, xususan yoshlar orasida emotsional qarorlar qabul qilish ehtimoli yuqori bo'lishi ularning investitsiyaviy natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shiller yoshlar uchun tushunarli va shaffof axborot muhitini yaratish orqali ularning moliyaviy xatti-harakatini ijobiy yo'nalishda shakllantirish mumkinligini asoslagan.

Ushbu adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, yoshlarning aksiyalar bozorida faol ishtirok etishi moliyaviy mustaqillik sari muhim qadam hisoblanadi. Biroq bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun muayyan institutsional, axborotiy va ta'limiy sharoitlar yaratilishi lozim. Aynan mana shu omillarni tahlil qilish ushbu maqolaning keyingi qismlarida asosiy e'tiborga olinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ma'lumotlar asosan ikkilamchi manbalar — ilmiy maqolalar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va statistik bazalar orqali yig'ildi. Tahlil qilishda kontent tahlili va solishtirma metodlar qo'llanildi. Shuningdek, O'zbekistondagi yoshlarning investitsion faolligi bo'yicha mavjud raqamli ma'lumotlar statistik tahlil usullari orqali baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi globallashuv davrida moliyaviy resurslarni samarali boshqarish har qanday fuqaro, ayniqsa, yoshlarga doimiy daromad manbai va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayni shu kontekstdan qaralganda, aksiyalar bozori yoshlar uchun nafaqat investitsiya qilish vositasi, balki ularning moliyaviy mustaqilligini ta'minlashda muhim mexanizm sifatida ko'zga tashlanadi. Aksiyalar bozori — bu jamiyatdagi moliyaviy inklyuzivlikni kuchaytiruvchi va fuqarolarning kapital egasi sifatidagi maqomini oshiruvchi omildir. Ushbu bozor, xususan, yosh avlod uchun yangi iqtisodiy madaniyat, o'z-o'zini moliyaviy boshqarish va riskni tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishda beqiyos rol o'ynaydi.

So'nggi yillarda dunyo miqyosida yoshlarning aksiyalar bozoriga kirib kelish tendensiyasi ortib bormoqda. Xalqaro Moliyaviy Savodxonlik markazining (GFLEC) ma'lumotlariga ko'ra, 18–34 yosh oralig'idagi fuqarolarning 34 foizi o'z mablag'larini aksiyalar yoki fond bozori vositalariga yo'naltirgan. Buning asosiy sabablaridan biri — texnologiyalarning kirib kelishi natijasida investitsiya jarayonining qulay va tezkor bo'lishidir. Raqamli brokerlar, mobil ilovalar, sun'iy intellektga asoslangan tahliliy vositalar yoshlar uchun qulay moliyaviy muhitni yaratmoqda. Biroq bu imkoniyatlardan to'laqonli foydalanish uchun zarur infratuzilma, huquqiy baza va ta'lim muhitining mavjudligi ham muhimdir.

Yoshlarning aksiyalar bozorida ishtiroki ularning daromad strukturasi va moliyaviy rejalashtirish xatti-harakatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. An'anaviy mehnatga asoslangan faol daromadlar (maosh, xizmat haqi) bilan cheklangan yoshlar, bozor mexanizmlaridan foydalanish orqali passiv daromad manbalarini shakllantirishga intiladi. Ayniqsa, sarmoyaning murakkab foiz hisobida ishlashi — vaqt o'tgan sari kapitalni ko'paytirish imkonini beradi. Bu esa, o'z navbatida, yoshlar orasida moliyaviy mustaqillik sari qadamlashishni tezlashtiradi.

Aksiyalar bozori yoshlar uchun yuqori darajadagi moliyaviy intizomni ham talab qiladi. Investitsiya faoliyati risklar, o'zgaruvchan narxlar, informatsion tengsizlik, spekulativ harakatlar kabi murakkab jihatlarni o'z ichiga oladi. Shu sababli, yoshlar aksiyalar bozorida ishtirok etishi uchun avvalo moliyaviy savodxonlik darajasi yetarli bo'lishi lozim. OECD tomonidan o'tkazilgan xalqaro tadqiqotlarda moliyaviy savodxonlik darajasi yuqori bo'lgan yoshlarning aksiyalar bozorida yanada ishonchli va uzoq muddatli investitsiya strategiyalarini tanlashi kuzatilgan. Aksincha, bilim yetishmasligi qisqa muddatli spekulatsiyalar, zararli qarorlar va yo'qotishlarga olib kelishi mumkin.

O'zbekistonda aksiyalar bozorining yoshlar orasida keng ommalashuvi hali yuqori darajaga chiqmagan bo'lsa-da, bu holat mazkur segmentda salohiyatli o'sish imkoniyatlarining mavjudligidan dalolat beradi. Hozirgi kunda bozor institutlarining to'liq shakllanib ulgurangani yoshlar ishtirokini cheklab turgan omillardan biri sifatida ko'rilmogda. Biroq bu holat, ayni paytda, aksiyalar bozorining yangi auditoriyalar – xususan yoshlar uchun mo'ljallangan mahsulot va xizmatlar bilan boyitilishi zarurligini ko'rsatadi.

Yoshlarning aksiyalar bozorini asosan yirik investorlar yoki moliyaviy mutaxassislar doirasi bilan bog'lab tasavvur qilishi, moliyaviy savodxonlikni oshirish dasturlariga bo'lgan ehtiyojni ta'kidlaydi. Bu esa ta'lim muassasalari va moliyaviy institutlar uchun yoshlar orasida investitsiya madaniyatini shakllantirishga yo'naltirilgan dasturlar ishlab chiqish zaruratini ko'rsatadi. Xususan, maktab va oliy ta'lim tizimida moliyaviy savodxonlikka oid bloklarni joriy etish orqali bu boradagi axborot bo'shligini bartaraf etish mumkin.

Ayni paytda, bozor infratuzilmasining takomillashuvi davom etmoqda. 2020–2023-yillar oralig'ida Kapital bozorini rivojlantirish agentligi tomonidan amalga oshirilgan tizimli islohotlar bozorning zamonaviy raqamli shaklga o'tishiga asos yaratdi. Jumladan, aksiyalar savdosining elektron platformalarga ko'chirilishi, korporativ axborotlarning oshkoraligi ta'minlanishi va investorlar uchun qulay raqamli xizmatlarning paydo bo'lishi bozorning ochiqligi va ishonchligini mustahkamladi.

Shu bilan birga, ayrim tijorat banklari va investitsiya kompaniyalari tomonidan "start-investor" mahsulotlar turkumi joriy etilayotgani, indeks fondlariga yo'naltirilgan yechimlar ishlab chiqilayotgani yoshlar ishtirokini rag'batlantiruvchi muhim qadamlar bo'lib xizmat qilmoqda. Kelgusida bu yo'nalishlar asosida yoshlar orasida investitsion madaniyatni shakllantirish, ularni real moliyaviy vositalar bilan tanishtirish va bozor faoliyatiga jalb etish orqali kapital bozorining barqaror o'sishiga erishish mumkin.

Aksiyalar bozorining yoshlar uchun ahamiyatini to'liq anglash uchun ularning psixologik, iqtisodiy va ijtimoiy portretini ham hisobga olish zarur. Yoshlar moliyaviy qaror qabul qilishda emotsional holatlarga sezuvchan, xavfga moyil va qisqa muddatli natijalarga urg'u beruvchi guruh sifatida e'tirof etiladi. Bu holat Nobel mukofoti sovrindori R. Shiller tomonidan ilgari surilgan xulq-atvor moliyasi nazariyasida ham alohida ta'kidlangan. Shillerga ko'ra, yoshlar axborotga haddan tashqari ishonish, ijtimoiy tarmoqlardagi investorlar tajribasiga asoslanish kabi noto'g'ri qarorlar qabul qilishga moyil bo'ladi. Shu boisdan, ularning investitsion qarorlarini shakllantirishda ishonchli axborot manbalari, treninglar, investitsiya simulyatorlari va konsultatsion xizmatlarning mavjudligi alohida ahamiyat kasb etadi.

Yoshlar uchun aksiyalar bozorida eng asosiy imkoniyat — bu kichik summadagi sarmoya bilan bozorga kirish, ya'ni fragmentar investitsiya qilish imkonidir. Misol uchun, xalqaro amaliyotda ETF (Exchange Traded

Fund) yoki indeks fondlariga 1 dollardan boshlab sarmoya kiritish imkoni mavjud. Bu vositalar orqali individual aksiyalar xavfini kamaytirish, bozorni umumiy kuzatish va uzoq muddatli strategiyani shakllantirish mumkin. Bu tajriba O'zbekiston uchun ham dolzarb bo'lib, "Uzindex", "Toshkent Rivojlanish Indeksi" kabi fond mahsulotlarini yoshlar orasida kengroq targ'ib qilish orqali investorlar bazasini kengaytirish mumkin (1-jadval).

1-jadval. Aksiyalar bozoriga kirish yoshi va boshlang'ich sarmoya miqdorining avlodlar kesimidagi taqsimoti¹

Avlod / Guruh	Dastlabki sarmoya boshlash yoshi	Median sarmoya miqdori	Qo'shimcha tafsilotlar
Gen Z (AQSh)	19 yosh	\$4 000 umumiy (ayol: \$3 000 / erkak: \$5 000) (CFA Institute Research and Policy Center)	25 % — 18 yoshgacha boshlagan (CFA Institute Research and Policy Center)
Gen Z (Kanada)	–	CAD 9 000 (~\$6 750) (Advisor.ca)	24 % — 18 yoshgacha boshlaydi (Advisor.ca)
Gen Z (BMT)	19 yosh (AQSh): eng erta o'rtacha investitsiya yoshi (Investopedia , pressroom.aboutschwab.com)	–	–
Millennials (AQSh)	25 yosh	–	– (Investopedia)
Gen X (AQSh)	32 yosh	–	– (Investopedia , Investopedia)
Baby Boomers (AQSh)	35 yosh	–	– (Investopedia , Downtown Josh Brown)

Tahlil shuni ko'rsatadiki, aksiyalar bozori yoshlar uchun faqat moliyaviy mustaqillik emas, balki iqtisodiy fikrlash, strategik rejalashtirish, xavfni baholash va innovatsion g'oyalarga sarmoya kiritish imkoniyatini ham taqdim etadi. Aynan mana shu imkoniyatlar bozorning yoshlar orasidagi ahamiyatini oshiradi. Biroq bu yo'nalishda davlat siyosati, ta'lim tizimi, bank va moliya institutlari o'zaro hamkorlikda harakat qilishi lozim. Masalan, maktab va oliy ta'lim muassasalarida sarmoyaviy bilimlar, fond bozori tamoyillari va investor madaniyati bo'yicha maxsus kurslar joriy etilishi, yoshlar fondiga asos solinib, davlat kafolati ostida kichik sarmoya vositalarining ishlab chiqilishi bozorga yangi avlodni jalb etishda samarali vosita bo'ladi.

Yana bir muhim jihat — yosh ayollar ishtirokini kuchaytirishdir. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, aksiyalar bozorida ayollarning ishtiroki erkaklarga nisbatan sezilarli darajada past. Bu gender tafovutning sabablaridan biri — moliyaviy savodxonlikdagi farqlar, sarmoya qilishga bo'lgan ishonch pastligi va an'anaviy jamiyatlarda moliyaviy resurslar ustidan erkaklar nazoratining ustunligidir. Shu bois, ayol-yoshlar orasida moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlash bo'yicha alohida dasturlar ishlab chiqilishi zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Aksiyalar bozori yoshlar uchun moliyaviy mustaqillikka erishishning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida maydonga chiqmoqda. Bozorning ochiqligi, texnologik qulayliklar va past sarmoya talab qilishi uni ayniqsa yoshlarga moslashtiradi. Biroq bu imkoniyatlardan to'liq foydalanish uchun moliyaviy savodxonlik, psixologik tayyorgarlik va institutsional infratuzilma muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi sharoitda ko'plab yoshlar moliyaviy qarorlarni emotsiyaga asoslanib qabul qilmoqda, bu esa ularning real natijalarga erishishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Sohani rivojlantirish uchun, avvalo, o'quv muassasalarida moliyaviy ta'limni erta bosqichdan boshlab joriy etish zarur. Aksiyalar bozoriga oid amaliy kurslar, virtual investitsiya platformalari va treninglar orqali yoshlar o'z sarmoyaviy qarorlarini ongli ravishda qabul qilishni o'rganadilar. Shuningdek, tijorat banklari va investitsiya institutlari tomonidan yoshlar uchun moslashtirilgan mahsulot va xizmatlar taklif qilinishi lozim. Bu esa, o'z navbatida, bozorga ishonchni oshirib, yoshlar ishtirokini kuchaytiradi. Investitsiya muhiti ochiqligi, axborotning erkinligi va xavfsiz sarmoya qilish sharoitlari ham muhim rol o'ynaydi.

Yoshlar orasida moliyaviy faollikni oshirishda davlat siyosatining izchil va manzilli yo'naltirilgani muhim. Ayniqsa, yosh ayollar va qishloq yoshlari uchun maxsus rag'batlantiruvchi dasturlar ishlab chiqilishi lozim. Bu orqali nafaqat moliyaviy tenglik ta'minlanadi, balki umumiy kapital bozorining ishtirokchilar bazasi kengayadi. Aksiyalar bozorining yoshlar hayotidagi o'rnini mustahkamlash, ularning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish va uzoq muddatli barqarorlikni shakllantirishda muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi. Shu orqali jamiyatda yangi investitsion madaniyat shakllanadi.

1 https://rpc.cfainstitute.org/sites/default/files/-/media/documents/article/industry-research/Gen_Z_and_Investing.pdf

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. T.T. Tursunov, N. Karimov. Aholining moliyaviy savodxonligini oshirishda kapital bozorining o'rni. – T.: Iqtisodiyot, 2022. – 184 b.
2. B.G. Malkiel. A Random Walk Down Wall Street. – New York: W.W. Norton & Company, 2019. – 448 p.
3. R.J. Shiller. Irrational Exuberance. – Princeton: Princeton University Press, 2015. – 400 p.
4. L. Klapper, A. Lusardi, P. van Oudheusden. Financial Literacy Around the World. – Washington: World Bank, 2015. – 102 p.
5. A. Lusardi, O.S. Mitchell. The Economic Importance of Financial Literacy. – Journal of Economic Literature, 2014. – Vol. 52(1). – P. 5–44.
6. OECD. Financial Literacy and Inclusion: Results of OECD/INFE Survey. – Paris: OECD Publishing, 2020. – 88 p.
7. R. Atkinson, F. Messy. Promoting Financial Inclusion through Financial Education. – OECD Working Papers on Finance, 2013. – No. 34. – 38 p.
8. K. Abdurakhmanov. Kapital bozorini rivojlantirishda yoshlarning ishtirokini kengaytirish yo'nalishlari. – “Moliyaviy bozorlar” jurnali, 2023-yil, №2. – B. 41–46.
9. GFLEC. Global Survey on Youth and Financial Literacy. – Washington: George Washington University, 2019. – 53 p.
10. E. Dabla-Norris va boshqalar. Financial Inclusion: Challenges and Opportunities. – IMF Staff Discussion Note, 2015. – SDN/15/17. – 28 p.
11. M. Djalilov. Bank va moliya institutlarida investitsiya faoliyatining rivojlanishi. – T.: Iqtisod-Moliya, 2021. – 212 b.
12. J. Cussen, S. Pemberton. The Young Investor's Guide. – London: FT Press, 2020. – 198 p.
13. Statista Research Department. Share of young adults investing in stock markets worldwide. – Statista.com, 2022.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>